

ПЕТРО ВЕСЕЛОВСЬКИЙ

**М О Н А Р Х І Я
В ПРИКЛАДАХ**

MONARCHY

А Н Г Л І Я

diasporiana.org.ua

1 9 5 9

ПЕТРО ВЕСЕЛОВСЬКИЙ

Iwan Abramenko
833 Whitlock Rd
Rochester, N. Y. 14609

М О Н А Р Х І Я
В ПРИКЛАДАХ

MONARCHY

LIBRARY
UKRAINIAN ORTHODOX CHURCH OF THE USA
So. Bound Brook, N.J. 08800

ВИДАННЯ ПЕРШЕ

Друковано в Лондоні 1959 року
в друкарні «Української Видавничої Спілки».

Ціна 5 англійських шилінгів, в ЗДА і Канаді
1 долар. Замовляти можна на адресу:

P. Veselovsky
19 Roundhill Road,
Kettering, England.

Дочці суворої Англії, моїй дорогій
дружині Норі за її гаряче зацікавлення
проблемою звільнення України, за її без-
корисну допомогу в підготовці і виданні
цієї праці

З ЛЮБОВ'Ю ПРИСВЯЧУЮ.

Автор.

СЛОВО ВІД АВТОРА.

«Учіться брати мої, думайте, читайте,
і чужого научайтесь і свого не цурайтесь».

(Тарас Шевченко.)

Головне завдання нашої невеликої праці — показати на прикладах принципи монархічної концепції взагалі, а її закони, традиції та звичаї зокрема. На думці маємо, переважно, монархії Західньої Європи, бо Україна належить до Європи не лише географічно, але й своєю культурою та цивілізацією. Історія згаданих монархій дуже багата на досвід державницького життя, тому ознайомлення з таким досвідом може бути лише корисним для людей, які займаються політикою і державницькими проблемами. Якщо взяти британську монархію, то побачимо, що вона існує, майже без перерви, більш тисячі років. Вона пережила добу феодальної цивілізації і ще існує в ХХ столітті. Не лише існує, але й добре функціонує. Подібне й з іншими монархіями Західньої Європи. Останні сорок років в історії людства доказують нам безперечно, що монархія лишилася найвідповіднішою системою державного ладу, пристосувавшись навіть до Доби Атому. Вивчання такого ладу може бути корисним для української справи взагалі, а державного життя України зокрема. В той час, коли

про це пишемо, не існує монархічної України — Вільної Української Держави, і тому наші обставини на чужині, в еміграції, спеціальні; тому до цього питання треба підходити не лише на підставі старих українських традицій монархії Доби Княжої та короткої Доби Гетьманської Держави 1918 р., але й досвіду традицій новітніх, які творяться в монархіях Західньої Європи.

У вивчанні цього досвіду й полягає обов'язок еміграції. Крім того, на еміграції сталося дві дуже важні події в історії України взагалі. О четвертій годині ранку 26 квітня 1945 року в Німеччині помер гетьман України Павло Скоропадський — основник нової монархії на Україні 1918 року. О сьомій годині і п'ять хвилин ранку 23 лютого 1957 року в Англії помер гетьман Данило Скоропадський, син Гетьмана. Смерть обох мужів припинила українську династію Скоропадських по чоловічій лінії. Залишилася лінія жіноча — дочки та внучки гетьмана Павла. У зв'язку з цим можуть повстати сумніви про права жіночої лінії династії Скоропадських на Київський Трон, на Гетьманську Булаву. Розглядаючи таке питання з точки зору династичних прав жіночої лінії династії Скоропадських, треба подивитися, як такі питання вирішуються в монархіях Західньої Європи.

Маючи цей досвід, ми й дістанемо відповідь на наше питання. Маючи відповідь, Україна уникне шукання «кращих» кандидатів на гетьмана — монарха між українцями, або покликання варягів — чужинців правити Україною.

Таким чином Україна уникне внутрішньої боротьби за владу, яка завжди приводила Україну до руїни й бездержавного життя. В загальному наша маленька праця ґрунтується не на теоріях, а на практиці — на людськiм досвіді, який подаємо прикладами з історії різних монархій давніших і новіших часів. Вважаємо нашим обов'язком подякувати пп. Петрові Солусі в ЗДА, й Василю Личманенкові в Англії за їхню співпрацю по цій темі, що й робимо при цій нагоді.

Кеттерінг, Англія, 1959 року.

І. ЗАКОНИ, ТРАДИЦІЇ ТА ЗВИЧАЇ ДИНАСТИЧНИХ ДІДИЧНИХ МОНАРХІЙ ЗАХІДНЬОЇ ЄВРОПИ

Це було о девятій годині і тридцять хвилин холодного сірого ранку 6 лютого 1952 року, коли по Лондону розлетілася чутка про смерть короля. Кореспонденти лондонських газет вмиль опинилися під воротами королівської палати, питаючи вартового поліція що в тім правди. Поліцай, з характеристичним спокоєм британця, відповів:

»Ідіть геть з такими дурними чутками«.

В годині 10.30 того ж ранку королівська палата повідомила лондонські пресові агенції і радіовисильню про смерть короля — Джорджа VI. В 11.15 рано по Лондону розійшлися спеціальні видання газет, а радіовисильня повідомила про це цілий світ. Не треба було довго чекати, щоби побачити, як по цілій Великій Британії на урядових і приватних домах піднімався національний прапор на півщогли, отак символізуючи всенациональний смуток. Вістка про смерть короля ширилась як ураган. Вмиль про це зналося на вулицях і фабриках, на полях і в шахтах. Люди, без огляду на соціальне становище, на політичні переконання, на релігійне визнання, висловлюючи свій жаль, лише й повторяли чотири слова: »Ді кінг із дед«. — Король помер!

В 7.30 год. ранку 6 лютого 1952 р. камердінер Його Королівської Величності Джеймс Мекдоналд приніс чай до спальні свого короля. Підійшов до вікон, відтулив занавіски й очікував королівського запиту про погоду, що було звичайним. Король мовчав. Здивований камердінер підійшов до ліжка й побачив, що король не живий. Він поспішив повідомити про це старшого урядовця, який від себе попросив фрейлін збудити королеву — дружину. Королева прийшла до спальні свого чоловіка — короля. Король лежав із спокійним обличчям. Він був мертвий. . . Сповнена королівської гідності, вона не плакала, але на її обличчі видно було тяжке переживання. Королева — вдова поцілувала свого чоловіка в чоло і сказала:

»Ми мусимо повідомити Єлисавету«. (Старша дочка)

Потім поправила себе, сказавши:

»Ми мусимо повідомити КОРОЛЕВУ«.

»ПОМЕР КОРОЛЬ, ХАЙ ЖИВЕ КОРОЛЕВА!«

(Пристосовано до випадку, що на трон вступає жінка.)

Такі слова не порожні. Вони означають, що з хвилиною смерти Монарха, влада переходить негайно до нового Монарха. Це один з основних принципів монархічної концепції. Формальна проклямація, миропомазання й коронування лише додаткові підтвердження, що новий монарх має владу суверена. В основі ж своїй, вступлення на трон встановлене дідичністю (спадковістю).

Старша дочка покійного короля Джорджа VI принцеса Єлисавета в хвилину смерти свого

батька подорожувала до Австралії. З хвилиною смерти батька вона стала королевою Єлисаветою II, і як така, завершила з недокінченої подорожі перейняти обов'язки Суверена Великої Британії.

8 лютого нова королева склала декларативну присягу перед Таємною Радою, в якій, між іншим, говориться:

«... з огляду на раптову смерть батька мого, я покликана взяти на себе обов'язки й відповідальність суверена. Втішають мене вислови вашого співчуття мені, моїй матері, моїй сестрі та всім іншим членам моєї родини. Я буду підтримувати конституційний лад та буду вдосконалювати щастя й добробут мого народу. Молюся, щоби Бог допоміг мені гідно виконати тяжке завдання, яке лягло на мене в так молодих моїх роках».

12 лютого нова королева прийняла на авдієнції прем'єрміністра Уїнстона Черчіля, а другого дня депутацію від Парлямента, яка склала запевнення співчуття й вірності народу. По декларативній присязі королеви, по цілій В. Британії, її Домініях і інших Територіях Співки Бритійських Народів з балконів урядових будинків, чи на вулицях, урочисто читалася проклямація про вступ на трон її Королівської Величності Королеви Єлисавети II. Присяга перед Богом, миропомазання й коронування, відбулися по шістнадцятьох місяцях — 2 червня 1953 року.

Король Джордж VI був останнім нащадком прямої чоловічої лінії династії Уїндзор. З його смертю династія не вигасла, не припинилась, але перейшла в жіночу лінію, на дочок, внука й внучку покійного короля. Згідно традицій та

звичаїв, та на підставі створеного у В. Британії закону з 1701 року, на трон вступає старша дитина монарха з тим, що сини, по старшинству, мають першенство перед дочками, а дочки, по старшинству, мають першенство перед бічною лінією — братами чи сестрами монарха. По вступі на трон відповідного наслідника, династична лінія переходить на його дітей, але не на дружину монарха, чи чоловіка королеви. Коли ж не має дітей, тоді на наступного по народженню брата, а коли його нема, то на старшу сестру. По ній, коли вона не має дітей, на її молодшу сестру, і т. далі, в порядку старшинства.

В законі з 1701 року теж говориться, що на британський трон може вступити лише член Англіканської Церкви, до якої повинні належати всі члени династії. В Данії, Голандії, Норвегії і Швеції династія має належати до Лютеранської Церкви. В Бельгії і Монако — Католицької Церкви. В Греції — Православної Церкви. Позатим, у всіх згаданих монархіях повна свобода віровизнання. На підставі традицій, звичаїв і закону про престолонаслідство монарх не залишає в цій справі заповіту. Коли б і залишив, та ще змінив порядок престолонаслідства, чи висловив в цій справі будь-які бажання, такий заповіт вважається за недійсний. Оскільки Джордж VI не мав синів, а лише двох дочок, то старша з них, принцеса Єлисавета, народжена 21 квітня 1926 р., вступила на трон.

Порядок наслідства у В. Британії на цей час такий: Перший наслідник — син королеви принц Чарлз, нар. 14 листопада 1948 р. За ним слідує його сестра принцеса Анна, нар. 15 серпня 1950 року. Оскільки у королеви немає більше дітей,

то на третьому місці йде сестра королеви, принцеса Маргарита, нар. 21 серпня 1930 р. Далі слідує біля двохсот осіб у відповідному порядку. Далеко вниз знаходиться чоловік королеви принц Філіп, герцог (дюк) Единбурзький, і то не тому, що він чоловік королеви, а тому, що він праправнук королеви Вікторії (1819-1901).

Інакше:

»Згідно Конституції, принц Філіп не має іншої функції, як чоловік королеви«.

(А. Мікі, ст. 229.)

1947 року було встановлено, що по жіночій лінії від королеви Вікторії є 178 осіб у відповіднім порядку наслідування британського трону.

Як ми сказали вище, сини мають першенство перед дочками монарха в порядку престолонаслідування. Тому старший син називається престолонаслідником **ОЧЕВИДНИМ**, всі інші в порядку за ним — престолонаслідниками **ПРИПУСКАЄМИМИ**. Очевидною престолонаслідницею може бути дочка монарха тоді, коли нема і не очікується синів. Королева Єлисавета II до смерти свого батька була престолонаслідницею припускаемою. Але її син, принц Чарлз, престолонаслідник очевидний.

Хоч чоловік королеви, принц Філіп, згідно Конституції, має функцію лише чоловіка королеви, проте він активний в інших державних справах, доступних йому за Конституцією. Він виконує багато обов'язків для добра нації в цілому. Він, хоч далеко вниз в порядку наслідування британського трону, стоїть першим в Королівстві по королеві, своїй дружині.

Встановлена традиція престолонаслідування вказує наперед, хто по смерті монарха вступить

на трон, хто по ньому і т. д. Це уможливило виховання престолонаслідників для важкого завдання і усуває всякі суперечки про наслідника. Подібні приклади порядку престолонаслідування існують в монархіях Данії, Голляндії, Швеції, Норвегії, Монако, Люксембургу. Виняток, що підтверджує правило, становить Бельгія, де права до трону має лише чоловіча лінія, коли не пряма, то бічна. Проте, хоч там і не було випадків, щоби монархи не мали синів чи братів, вже тепер і про такий випадок подбали. Король, в порозумінні з прем'єрміністром, встановлює наслідника і, коли є лише дочки і немає братів у монарха, то старша дочка може стати наслідницею.

Так, як і у В. Британії, де не вперше в її історії династію продовжує жіноча лінія, є і в Голляндії.

1890 року помер король Вільгельм III, останній нащадок чоловічої лінії Голляндської династії Оранж-Насав. Династія перейшла в жіночу лінію, на одну дочку короля, принцесу Вільгельміну, нар. 1880 року від другої дружини свого батька. Вільгельміна вступила на трон у віці 10 років, і до її повноліття її іменем правила її мати, як регентка. Коронування королеви Вільгельміни відбулося 6 вересня 1898 року, а одружилася вона 7 лютого 1901 року, з принцом Генриком Мекленбург — Шверін. Династія голляндська і надалі продовжується під назвою Оранж-Насав, що її носив останній нащадок чоловічої лінії, хоч назва чоловіка королеви інша.

У В. Британії, ще за життя Джорджа VI його дочка, престолонаслідниця Єлисавета, одружи-

лася з принцом Філіпом Мавнтбатеном. Їхні діти народилися ще перед вступом принцеси Єлисавети на трон і мали прізвище по батькові — Мавнтбатен. Коли принцеса Єлисавета стала королевою, то були різні здогади в пресі, чи вона вже остання з династії Уїндзор, чи її діти продовжуватимуть династію і надалі. 9 квітня 1952 року королева видала Деклярацію, в якій говорилося, що:

»Мені приємно повідомити всіх, що віднині я і мої діти носимо прізвище Уїндзор, і що надалі продовжуватиметься ця династія«.

(А. Мікі, ст. 398.)

Хоч чоловік королеви принц Філіп Мавнтбатен і далі залишається під своїм прізвищем, його діти носять прізвище Уїндзор.

Бритійська королева Вікторія по своїм одруженні з принцом Альбертом Сакс-Кобург-Готським, прийняла назву свого чоловіка за назву британської династії. 1917 року внук її король Джордж V відкинув ту німецьку назву і встановив назву британської династії Уїндзор, за назвою родового королівського замку. Назву династії, або її прізвище, встановляє монарх так, як ліпше для обставин часу, користуючися прерогативою монарха. Основне в спадковій монархії — **КРОВНА СПАДКОВІСТЬ**.

По смерті 1934 року чоловіка голландської королеви Вільгельміни залишилася одинока дочка принцеса Юліяна, нар. 30 квітня 1909 р. Королева Вільгельміна не збиралася одружуватися вдруге, тим самим принцеса Юліяна стала очевидною престолонаслідницею і як така, має титул **КОРОННОЇ ПРИНЦЕСИ**.

Перед своїм вступом на трон принцеса Юліана одружилася 7 січня 1937 року, з принцом Бернардом Ліппе-Бієстерфельдським. Від цього подружжя народилося чотири дочки: принцеса Беатріція нар. 1938 р., принцеса Ірена 1939 р., принцеса Маргаріта 1943 р. і принцеса Марія, яку називають Марійка, 1947 року. Всі ці дочки мають титул принцес, не зважаючи на те, що вони народилися коли їхня мати була ще тільки престолонаслідницею, а діти її — внучками монарха. Подібний стан з титулами дітей і внуків монарха і у В. Британії. Принцеса Єлисавета, будучи припускаємою престолонаслідницею, народила двох дітей. Син її з днем народження титулований принцом, а дочка принцесою.

»1917 року король Джордж V видав едікт, в якому говориться, що титули принців або принцес належаться всім дітям суверена без огляду на стать. Теж дітям синів суверена, але не дочок. Король Джордж VI доповнив цей едікт так, що й діти дочок суверена мають титули принців або принцес«.

(А Мікі, ст. 403.)

Загально, право надання яких-будь титулів, чи величання членам династії, чи то особам простим, належить виключно монархові, а не народові — Парляментові. Ніяка партія політична, ніякі збори чи з'їзди не мають права надавати титули, чи величання до існуючих титулів. Народ, хоч би й через своїх представників — Парлямент, таких прав не має. Таке право — прерогатива монарха. Монарх може запитати ради, або подання йому списку людей в державі, які визначилися своїми ділами в різних галузях державного життя напр.: в науці, політиці, еко-

номіці, військовій, мистецтві, спорті і т. подібне. І тоді монарх надає відповідний титул відповідній особі, не питаючи про це у дорадників. У встановленім порядку престолонаслідства у В. Британії стоять не лише принци, чи принцеси, але й маркизи, графи й графині. З цього видно, що сам титул не має впливу на права до трону. Основою прав до трону є КРОВ, що пробігає жилами особи, яка народжена від одного з членів династії в законнім подружжі.

4-го вересня 1948 року, голяндська королева Вільгельміна з огляду на свій вік (68 років) підписала Акт Зречення Трону (Абдикація). В Акті говориться, що королева цілком добровільно й безповоротно зрікається прав до трону. Вільгельміні залишився титул принцеси Голяндії, і вона відійшла до приватного життя.

Зречення трону може бути правосильним лише тоді, коли воно добровільне й підписане.

АБДИКАЦІЯ ВИМУШЕНА СИЛОЮ, ЧИ ОБСТАВИНАМИ ПОЛІТИЧНИХ ПОДІЙ НЕ ПРАВОСИЛЬНА В МОНАРХІЧНІЙ КОНЦЕПЦІЇ.

Батьки не можуть зрікатися прав до трону в імені своїх дітей, бо це право належить дітям, коли доживуть свого повноліття. В історії монархій були різні випадки зречення трону. Там, де вони відбулися під тиском сили, чи політичних обставин, не губляться права до трону. Зрікаються в таких випадках ВЛАДИ, але не ПРАВ до неї. В Греції, під час революції 1917 року, король Константин зрікся влади з огляду на обставини. 1920 року він повернувся на трон. Лише по його добровільнім зреченню 1922 року на трон вступив король Юрій II, який теж

зрікся влади 1924 року з оляду на обставини. 1936 року король Юрій II повернувся на трон. Подібні насильні зречення влади знані в Румунії, Югославії, Болгарії (большевизм), а також в Німеччині, Австрії, Еспанії (революційні обставини). Проте, останні королі цих монархій і їх нащадки не згубили прав до тронів своїх Батьківщин. З огляду на політичні обставини 1918 року зрікся влади і гетьман України Павло Скоропадський. Проте, гетьман не зрікся прав до влади й Гетьманської Булави, до Київського трону ані за себе, ані, тим більше, за дітей, чи їх нащадків. У В. Британії не вистачає монархові зріктися трону й підписати Акт Зречення, але ще треба й згоди обох Палат Парляменту: Палати Лордів і Палати Депутатів. (Енциклопедія Британіка.)

Отак, по добровільнім зреченні трону голяндською королевою Вільгельміною 1948 року, на трон вступила її дочка принцеса Юліяна. Королева Юліяна й далі продовжує династію Оранж-Насав не дивлячись на те, що її чоловік має іншу родову назву. Королева Юліяна не має синів, їх і не очікує з огляду на свій вік, тому очевидною престолонаслідницею стала принцеса Беатріція, старша дочка, якій в день повноліття мати-королева надала титул **КОРОННОЇ ПРИНЦЕСИ**. Тому вона і має величання «Її Величність».

Як бачимо з прикладу Голяндії, там править жіноча лінія вже 69 років. Коли взяти під увагу, що правляча королева Юліяна має лише 50 років віку, і те що престолонаслідниця теж жінка, то, мабуть, непомилимося коли припустимо, що жіноча лінія в Голяндії правитиме понад

100 років, при чому залишаючи все стару назву династії, яку носив останній нащадок чоловічої лінії. Є більше випадків коли династії переходять в жіночу лінію. В Данії престолонаслідниця теж жінка, принцеса Маргаріта, яка дожила свого повноліття 16 квітня 1958 року і того дня зайняла своє місце в Кабінеті Міністрів, на засіданнях якого головує її батько, король Фридрих. В день її повноліття батько-король надав їй титул **КОРОННОЇ ПРИНЦЕСИ** й нагородив її найвищим данським Орденом Слона. (Дейли Мейл, 16 квітня 1958 р.)

В монархіях всі члени династії приймають участь в державнім житті з належними їм функціями. Особливо престолонаслідники, які репрезентують монарха в різних галузях державного життя. Активна участь династії в державних справах, в громадських справах і т. п. не добровільна, а **ОБОВ'ЯЗКОВА**. Такою діяльністю членів династії зміцнюється живий зв'язок династії з народом.

Вищеподані приклади і дають нам відповідь на наше питання про права жіночої лінії династії Скоропадських до Київського трону, до Гетьманської Булави. Приклад з української історії підтверджує приклади Заходу. Так, з Київського трону ще в X ст. правила княгиня Ольга, яка прийняла Християнство 957 року, а літописець назвав її «Наймудрішою з жінок». Тоді Русь-Україну, наймогутнішу монархію тієї доби, шанували й поважали чужі монархи, чужі держави, за її силу, культуру й цивілізацію.

»За часу київських князів, Русь (Україна) була так високо цивілізована, як і Західня Європа. Ні одне місто Європи не могло дорівнюватися Києву.

Там цвіла торгівля, там розбудовувалося й росло мистецтво. Були там добрі фахівці й ремісники, які будували церкви, що визначалися гарною архітектурою. Там був загальний поступ, і люди жили в добробуті. За часів княгині Ольги княжі палати були прикрашені мозаїкою та різьбою по дереві...» (Д. Лавренц, ст. 39.)

Традиції монаршої України вічні. Гетьман Богдан Хмельницький відновив традицію Княжої України, інші гетьмани України намагалися встановити дідичність, та не інакше сталося і з останнім гетьманом Павлом Скоропадським, який встановив порядок спадковості Булави в його роді, поперше передаючи права старшого в роді сину своєму гетьманичеві Данилові (бо ж сини мають першенство перед дочками).

12 грудня 1944 року ним були видані «Норми про Спадковість», тим поширюючи спадковість і права до трону на дочок своїх. На підставі такого досвіду українського і досвіду та традицій монархій Західньої Європи, по смерті гетьманича Данила Скоропадського, останнього нащадка чоловічої лінії, династія Скоропадських не припинилася, не вигасла, а перейшла в жіночу лінію з усіма правами й обов'язками до київського трону. Старша дочка гетьмана Павла гетьманівна Марія, нар. 25 листопада 1898 року стала старшою в династії з днем смерті гетьманича Данила. По смерті гетьманівни Марії 12 лютого 1959 року стала автоматично старшою в династії гетьманівна Єлисавета, нар. 27 листопада 1899 року, її наслідуює наймолодша дочка гетьмана Павла Скоропадського гетьманівна Олена, нар. 18 липня 1919 року. По гетьманівні Олені слідує

Її старша дочка гетьманівна Олександра, нар. 30 січня 1954 року, яку наслідує наймолодша внучка гетьмана Павла гетьманівна Ірена, нар. 30 січня 1954 року. (Внучки гетьмана Павла — близнята.)

Такий стан порядку наслідування на сьогодні, його може бути змінено народженням сина у гетьманівни Олени, який займе перше місце по своїй матері, як син, що має першенство перед дочками.

* * *

Одруження в династичних родинах має велике значення в житті нації. Від одруження залежить продовження династії, вічно живого ядра цілої національної родини. Ідея родинного життя стала нероздільною частиною ідеї монархізму. Коли родинне життя монарха щасливе, тоді щаслива й ціла нація. В історіях різних націй були різні випадки подружніх комбінацій в династичних родинах. В загальному можна сказати, що ті чи інші подружні комбінації не перешкоджали одруженому чи його нащадкам мати права до трону. Були лише винятки, що собою лише підтверджували загальне правило на права до трону. Про ці випадки мова буде нижче.

В основному, дозвіл на одруження члена династії дає виключно сам монарх, а не народ, чи хто інший, не мають ніякого відношення до таких прерогатив монарха. Не може ж народ переводити «народнього голосування» в справах одруження монарха чи членів династії. Критикувати можна, бо якраз в монархіях і є повна свобода слова й преси, але критикувати, а не обмазувати болотом, не ображати монарха чи

членів династії. Для того, щоб монарх міг дати дозвіл на одруження членові династії, або міг одружитися сам, то повинен притримуватися тієї обставини, що монарх — світський голова Церкви і Її охоронець і як такий, не може порушувати церковних законів, даної Церкви.

Церква не визнає розводів, і тому члени династії не можуть одружуватися з розведеними особами, доки інша розведена особа з того подружжя живе. Проте, Церква визнає подружжя з особами овдовілими, і тому члени династії можуть одружуватися з овдовілими особами. Приклади про це подамо нижче, а тепер перейдемо до різних історичних фактів одружень в різні часи.

Англійський король Генрих VIII (1491-1547) одружився з удовою свого старшого брата Катериною Арагонською, що походила з монаршої родини — аристократкою по крові. З цього подружжя народилася дочка принцеса Марія (1516-1558). Король не був щасливий в подружжю, розвівся з тією причиною, що його дружина була католичкою, і одружився вдруге з Анною Болейн, дочкою купця, не титулованою особою, ніякого навіть нижчого аристократичного роду. Проте, вона була аристократкою по душі. Анна Болейн народила дочку принцесу Єлисавету (1533-1603). Генрих VIII, овдовівши, знову одружився з Джейн Сеймюр, теж не аристократкою з походження, яка народила сина принца Едварда (1537-1553). Король знову овдовів і, загально, ще три рази одружувався. Король два рази був розведеним, але завжди знаходився священик, що короля вінчав.

По смерті Генриха VIII на трон вступив його син Едвард VI тому, що сини мають першенство перед дочками.

Помер Едвард VI шістнадцятилітнім, тим самим не залишаючи нащадків. Тоді на трон вступила його старша сестра, принцеса Марія, яка народилася з першого подружжя свого батька. Королева Марія одружилася з Філіпом Еспанським, чим викликала велике невдоволення народу, бо Філіп був католиком, проте це не мало в той час впливу на її права до трону і дальше правління. Королева Марія померла бездітною, і на трон вступила її молодша сестра принцеса Єлисавета, яка народилася від Анни Болейн, дочки купця. Королева Єлисавета I була одним з тих монархів, яких Британія оспівує до сьогоднішніх часів. Історія назвала її Єлисаветою Великою. За її правління Англія дійшла вершка своєї могутності. Доба її правління називається »Золотою Добою Літератури«. Тоді жили й писали так визначні особи, як Шекспір, Спенсер, Марлов, Джонсон і інші визначні поети й письменники. Королева Єлисавета I і її брат Едвард VI не походили від матері, яка мала б будь який титул, чи взагалі походила з родини аристократів по крові. Проте, це не завадило їм бути так видатними монархами В. Британії. Теж і король Англії Джеймс II (1633-1701) одружився з Анною Гайд, мати якої була дочкою буфетниці. З такого подружжя народилося дві дочки, принцеса Марія (1662-1694) і принцеса Анна (1665-1714). Обидві ці принцеси пізніше вступили на трон в порядку старшинства. (Г. Болідо, ст. 34, та Енциклопедія Британіка).

1714 року, по смерті вищезгаданої королеви Анни, яка була посліднім британським монархом, який головував на засіданнях Кабінету Міністрів, на трон вступив курфюрст ГанOVERський під іменем Джорджа I (1660-1727).

Від того часу британська династія прийняла німецьку назву — ГанOVERську. Подружжя мораль цієї вітки не була високою, а неполади між батьками й дітьми внутрі ГанOVERської лінії були традиційним і постійним явищем. Джордж I-й одружився з Софією з Целю, яка народила сина принца Джорджа, а потім розвелася із своїм чоловіком.

Джордж I не знав англійської мови, його міністри німецької, це і була головна причина, чому від тої доби монарх не брав участі в засіданнях Кабінету Міністрів, отак встановилася традиція, яка існує і до тепер. Джордж I дбав більше про інтереси Німеччини ніж Британії, що приводило до боротьби з його міністрами. По його смерті на трон вступив його син від розведеної дружини Джордж II (1683-1760), який одружився 1705 року з Вільгельміною з Ансбаху. По його смерті на трон вступив його внук Джордж III (1738-1820) який відкинув про-німецьку політику і взявся за піднесення престижу В. Британії, за що і здобув признання британської нації та велику пошану.

1761 року Джордж III одружився з Шарлотою Мекленбург-Стреліц, і з цього подружжя народилося дев'ять синів і шість дочок. По його смерті на трон вступив його старший син Джордж IV (1762-1830). Подружжя мораль впала знову. Спочатку Джордж IV мав коханкою Марію Робінзон, театральну артистку, потім за-

любився у Марії Фіцгерберт, з якою не міг одружитися, бо вона була католичкою. Вже існував закон 1772 року про подружжя монархів, який забороняв членам британської династії одружуватися з католиками. 1785 року Марія Фіцгерберт перейшла з католицизму до Англійської Церкви і тим уможливила своє подружжя з Джорджем IV. По дев'яти роках подружнього життя король розвівся та одружився з принцесою Кароліною з Брунвіку, яка померла 1817 року. Король, овдовівши, знову одружився з своєю розведеною дружиною Марією Фіцгерберт, яка не походила з аристократичної родини по крові. Дітей Джордж IV не мав, і по його смерті на трон вступив його молодший брат принц Віліям (1765-1837).

Король Віліям IV, як і його брат Джордж IV, мав коханку Дороту Джордан, потім 1818 року одружився з принцесою Аделаїдою Сакс-Кобург-Мейнінгенською. Їх діти повмирали малолітніми, тож по смерті Віліяма IV на трон вступила принцеса Вікторія (1818-1901), дочка принца Едварда, четвертого сина Джорджа III і принцеси Вікторії Сакс-Кобургської. Її довге правління (1837-1901) увінчалось великими успіхами державницького росту В. Британії та піднесенням подружньої моралі на найвищий ступінь, якого дотримується британська династія і дотепер. За доби чотирьох Джорджів, що носила назву ГанOVERської династії, було встановлено традицію, за якою члени британської династії мають одружуватися лише з принцями й принцесами з континенту. Цим встановилася традиція політичних подруж, чи вірніше, відновилася стара ще з X століття.

1840 року королева Вікторія одружилася з німецьким принцом Альбертом Сакс-Кобург-Готським. Вікторія відкинула назву династії ГанOVERської і прийняла нову назву по своїм чоловікові. Від того часу британська династія носила назву Сакс-Кобург-Гота.

1917 року внук Вікторії король Джордж V відкинув і цю німецьку назву британської династії та встановив нову назву Уїндзор, під якою ця династія править і дотепер.

Ідучи за німецькою традицією, королева Вікторія одружилася своєю старшою дочкою з пруським принцом. Подружжя було нещасливе в особистім житті, а державі принесло трагедію, нещастя й сильного ворога — Німеччину. Королева Вікторія переконалася в безцінності політичних подруж в династичних родах і цю німецьку традицію зламала, приспособившись до нових обставин і до інтересів британської нації.

»Одною з головних причин, чому британська монархія набуває своєї сили та, що подружнє життя династії за останні 100 років стало прикладом для нації, стало взірцем родинного щасливого життя. Ще перед тим, ніж почалася династія ГанOVERська, не було нічого дивного в традиції британської династії, коли її члени одружувалися з простими особами, не аристократами по крові (комонерами). Це була британська традиція. Едвард IV одружився з простою нетитулованою жінкою Єлисаветою Уїдвіл, Генріх VIII з Анною Бoleйн, а потім з Джейн Сеймюр. Перша була дочкою купця. Джеймс II одружився з Анною Гайд, мати якої була дочкою буфетниці. Всі діти таких подруж вступали на трон.

Традицію одружування з членами європейських монарших родин королева Вікторія змінила, і 1870 року писала: «Гроші без любови безцінні». Переконавшись в нещасливім подружжі своєї старшої дочки, Вікторія порозумнішала і одружила свою молодшу дочку з британцем, не аристократом по крові (комонер), проте аристократом по душі. Подружжя було щасливе, а королева Вікторія приголомшила своїх німецьких двоюрідних братів і сестер пишучи, що: «Я знаю, що таке подружжя може бути сенсацією в Німеччині, але я не надаю ваги політичним подружжям, бо вони не мають цін в політичній житті. Тепер, в новій добі, політику більш роблять уряди ніж монархи. Для династичних родин це приносить лише клопіт і обтяження, як це я сама переживаю». Коли син Вікторії принц Артур висловив бажання одружитися, то королева — мати сказала: «Молода британська жінка цілком підходяща і ліпша від непідходящої принцеси».

(Г. Болідо «Сентурі оф британіш монархи», ст. 230.)

Внук королеви Вікторії Джордж V (1865-1936) дозволив своїм дітям одружуватися з особами, які мають один з перших трьох аристократичних титулів: герцог (дюк), маркиз і граф (ирл), як про це пише Т. Дарбишайр, ст. 57. Ці ж титули надає сам монарх тоді, коли визнає за вигідне й потрібне. У випадку подружжя нетитулована особа, яка має згоду монарха на одруження з членом династії, дістає від монарха відповідний титул. У В. Британії аристократичні титули надаються монархом також за заслуги в науці, техніці, політиці, економіці, військові і т. п. Як приклад, бувшого прем'єрміністра (до

1952 р.) лідера соціалістичної партії Клемент Етлі було вшановано титулом графа і він, як лорд, засідає тепер в Палаті Лордів. Такого титула Клемент Етлі дістав за державницьку роботу взагалі, а за оборону робітництва зокрема. Отож, діти подібного графа мають право одружуватися з членами династії. Український вчений Вячеслав Липинський в «Листах до Братів Хліборобів» пояснює, що саме слово «аристократ» він бере з грецького; що означає воно собою «найкращий». Тому В. Липинський і каже, що українською аристократією є «найкращі з хліборобів, найкращі з робітників, найкращі з інтелігенції, найкращі з військовиків» і т. п., а не стара, каже В. Липинський, звиродніла родова аристократія, яка попольщилася чи поросійщилася, перешкоджала Україні по Революції 1917 року в її боротьбі за волю. І дійсно, дуже мало українських аристократичних родів віддалися боротьбі за Україну. Найбільш віддався рід Скоропадських, який відновив Гетьманство в Україні 1918 року і встановив українську династію, яка і надалі на чужині в еміграційних обставинах бере активну участь у змаганнях за кращу долю й волю України. Як бачимо з британської традиції і науки В. Липинського, аристократ — то особа, яка визначається ділами і душею, не зважаючи на те, чи в її жилах тече червона, чи «голуба» кров; не зважаючи на соціальне походження і становище, на релігійне визнання чи теренове походження. Тим більше це відповідає теперішній добі атома.

Батько теперішньої королеви В. Британії король Джордж VI одружився з Єлисаветою Бовс-

Лайон 1923 року. Вона — дочка графа з чотирнадцятого покоління з Страдмор і Кінггори. Мати її була дочкою провінціального священика, і виховувала свою дочку в домашнім дусі. Вчила її шити, прибирати, варити. Єлисавета Бовс-Лайон не мала аристократичних титулів, бо цей титул переходить в роді на старшу дитину, а вона не була старшою.

»Королева Єлисавета — королева мати, шляхетно народжена шотландська комонерка«. (Не титулована Особа.)

(А. Мікі, ст. 131.)

Проте вона аристократка по душі й ділам і має титул »її Королівська Величність Королева Єлисавета — Королева Мати«.

»Як вдова, королева-мати, може одружуватися з нетитулованою особою (комонер), не гублячи своїх прав в британській династії«.

(А. Мікі, ст. 400.)

Сучасна королева В. Британії Єлисавета II, будучи ще припускаємою престолонаслідницею, висловила згоду на одруження з лейтенантом британської фльоти Філіпом Мавтбатеном. Молода пара намагалася затримати в таємниці свій намір одружитися, проте британська преса про це довідалася, і на сторінках столичної та провінціальної преси вільно обговорювалося це питання. Соціалістична партія підняла з цього приводу гарячі дебати в Парляменті, бо члени тієї партії не долюблювали родину, з якої походить Філіп Мавтбатен. Батько принцеси Єлисавети король Джордж VI запросив до себе восени 1946 року Філіпа Мавтбатена в гостину. При тій нагоді молодий лейтенант попросив руки

й серця молодій престолонаслідниці. Вона дала згоду, а король дав дозвіл на одруження. Це й була відповідь на дебати в Парляменті й на здогади преси. Родинні заручини відбулися в жовтні 1946 року. Офіційно про них було оголошено аж 10 липня 1947 року, а вінчання відбулося 20 листопада 1947 року. В час родинного заручення Філіп Мавтбатен не мав титулів. Він зрікся 1944 року титулу грецького принца і не був громадянином В. Британії. В день вінчання король Джордж VI надав йому титули, найвищий між якими був титул герцога (дюк) Единбурзького, і додав величання: »Його Величність«. Між наданими йому титулами тоді ще не було титулу принц. (А. Мікі ст. 219, 397). Коли принцеса Єлисавета стала королевою, тоді лише оповістила, що її чоловік має бути надалі знаний, як принц Філіп — дюк Единбурзький. Принц Філіп, праправнук королеви Вікторії, походить в дальшому поколінні від данської династії Шлезвіг-Гольштайн-Сонденбург-Глюкбург, вітки Ольденбурзького князівства. 1863 року дід Філіпа принц Віліям Данський, син Християна IX, що був королем Данії, став за підтримкою В. Британії, Франції і Росії королем Греції під іменем Юрія I. Філіп родився 10 червня 1921 року на острові Корфу. Його батько принц Андрій був четвертим сином Юрія I і братом правлячого короля Константина. 1917 року, з огляду на революційні обставини король Константин зрікся влади, але 1920 року повернувся на трон. В часі другої революції 1924 року Філіп разом з батьком і матір'ю вийшли на еміграцію та оселилися біля Парижу. Їх життя на еміграції було так само тяжке, як і кожного

іншого політичного емігранта ХХ-го століття. Батько Філіпа розійшовся з дружиною і помер в Монтекарло 1944 року. Мати Філіпа мала в Парижі крамницю виробів народнього мистецтва, яка не давала можливості нормального прожиття. Мати відіслала сина свого Філіпа під опіку його баби лейди Мільфорд Гавен та дядька лорда Луїса Мавитбатена до Англії. Філіп прийняв прізвище дядька і почав вчитися в Лондоні, пізніше в Німеччині, потім знову в Англії, де вступив до Морської Академії, яку й закінчив та, як молодий лейтенант фльоти, брав участь у війні проти німців. Маючи не менше п'яти років перебування у В. Британії, незадовго перед одруженням з принцесою Єлисаветою Філіп Мавитбатен прийняв британське підданство. Його мати прийняла монаший чин на острові Тинос та час від часу приїздить до В. Британії відвідати свого сина. Подружжя принца Філіпа щасливе, а в цім щасті і нація щаслива, бо бачить взірець високої моралі в подружнім житті. (А. Мікі, ст. 216-220.) Треба думати, що принц Філіп перед своїм одруженням перейшов з Православної Церкви до Англіканської згідно закону, що член британської династії повинен бути членом Англіканської Церкви. Хоч ми і не мали на меті брати прикладів з історії російської монархії, або японської, то, може, для цікавості варто згадати деякі моменти з історії цих монархій.

Цар Петро Великий (1682-1725) одружився вперше із звичайною жінкою Євдокією Лопухіною, яка народила сина і цар з нею розвівся. Будучи розведеним, Петро Великий одружився з Катериною Скавронською, жінкою литовського

походження, яка була служницею в домі священика Глюка в Марієнбургу. Вона не була титулованою особою, не походила з аристократії по крові й перед вінчанням з Петром Великим була коханкою Меншікова, царського фаворита. По смерті Петра Великого на трон вступив його син з розведеного подружжя, а по ньому друга дружина Петра Великого, Катерина Скавронська під іменем Катерини I. (Б. Пейрс, ст. 252.) Катерина Скавронська народила дочку Єлисавету, яка 1741 року стала царицею.

»На початку XVIII ст. на хуторі Лемеші на північ від Києва жив козак, пастух Григорій Розум. Його жінка Наталія народила йому трьох синів і трьох дочок. Другий син Олексій, нар. 17 березня 1709 року потаємно одружився з царицею Єлисаветою 1742 року. Це уможливило післати молодшого брата Кирила Розумовського (вони дістали прізвище Розумовські по одруженні Олексія) на студії до Кенігсбергу, Берліну й Парижу. 1745 року Кирило Розумовський повернувся на Україну й став гетьманом України«.

(Х. Марзден, ст. 190.)

По одруженні цариця Єлисавета пробула на троні 20 років. Дітей вона не мала.

Як було повідомлено британською пресою і радіовисильнею 27 листопада 1958 року, в японській монархії сталася надзвичайна подія: коронний принц Акігіто заручився 27 листопада 1958 року з Мічіко Шода, дочкою млинаря, особою не з монаршого роду, навіть не з японської родової аристократії, особою без титулів, простою молодою жінкою. Її тепер виховують бути імператорицею Японії. Таке заручення япон-

ського престолонаслідника сталося вперше в історії японської монархії, яка налічує 2618 років свого життя. Принц Акігіто — 125-тий нащадок першого японського імператора Їму. Монархія в Японії становить нероздільну частину нації, а щасливе подружнє життя монарха стало нероздільною частиною монархічної ідеї. Як відомо, найголовнішою умовиною японської капітуляції 1945 року було японське бажання не карати японського монарха й залишити його на троні. Америка погодилася на цю умовину. Для японця особа монарха недоторкальна і священна настільки, що він готов за свого монарха життя віддати кожночасно. Тепер Японія пристосовує свою монархічну традицію до духу часу і йде шляхами монархій Західньої Європи. Хоч Японія знаходиться на Далеких Сході, всеж культура й цивілізація японців ідуть швидким кроком вперед доганяючи Західню Європу. Це й уможливило Японії користуватися знаннями й досвідом Західньої Європи, досвідом західніх монархій, найстарших і найдосвідченіших в історії людства цієї частини світу.

В Швеції, в Норвегії члени династії можуть одружуватися із звичайними особами, не гублячи своїх прав до трону самі, ані їх нащадки (Г. Монкріф і Д. Потінгер, ст. 17.)

Між головними прикладами подружніх комбінацій треба згадати й випадок з Монако. Хоч князівство Монако і невелике територіяльно проте воно велике на монархічну ідею. Князь Монако одружився з американською кіноартисткою Грейс Келі, яка народила престолонаслідників. В день шлюбу вона дістала титул принцеси Грейс.

Німецька чи австрійська традиція минулих монархій була подібною до британської династії ГанOVERської. Члени династії мали одружуватися лише з принцями й принцесами. Коли австрійський престолонаслідник Франц-Фердинанд (1863-1914) одружився з графинею Софією Хотек, то, хоч престолонаслідник і не згубив прав до трону, таких прав не могли мати його діти, бо титул графині був занижкий, щоби бути членом німецької чи австрійської династії. Це, може, тому, що Німеччина має забагато принців і принцес і, навпаки, в інших країнах замало, а то й зовсім немає осіб з титулами принців чи принцес. Як відомо, Україна має лише один рід Скоропадських, нащадки якого титуловані гетьманівнами-принцесами.

1936 року у В. Британії стався випадок, що король Едвард VIII зрікся добровільно трону з огляду на свій намір одружитися з пані Симпсон. Перед одруженням духовний голова Англiканської Церкви, архієпископ Кантерберійський радив королеві не одружуватися, бо то було би проти закону про монарші подружжя з 1772 року. Едвард VIII зрікся трону й одружився з панею Симпсон. Едвардові VIII залишився титул герцога (дюк) з Уїндзору, а його дружина дістала титул герцогині з Уїндзору. Причина зречення трону була та, що пані Симпсон була двічі розведена, і останній її чоловік жив, значить, вона не була вдовою.

Принцеса Маргаріта, сестра британської королеви Єлисавети II, мала бажання одружитися з капітаном летунства Петром Тавнсендом. В цій справі було багато писано на сторінках британської і чужої преси, проте до подружжя не

дійшло не тому, що Петро Тавнсенд не аристократ по крові, а тому, що він розведений, хоч і не з своєї вини, і його колишня дружина одружена вдруге. Наприкінці 1958 року в цій справі вийшла спеціальна книжка під назвою: «Історія Петра Тавнсенда». Автор книжки Норман Беримейн. Витяги з тієї книжки друкувалися в газеті «Дейли Мейл» в днях з 22 вересня по 2 жовтня 1958 року під назвою: «Принцеса Маргарита і Петро Тавнсенд». В цій газеті з 25 вересня 1958 року між іншим говориться, що:

»Королева, як світський голова Англiканської Церкви не може дати дозволу, згідно закону з 1772 року про монарші подружжя, одружитися принцесі Маргариті з розведеною особою«.

В тій же газеті з 26 вересня 1958 р. читаємо:

»В розмові королеви з архієпископом Д-р Фішером останній заявив, що християнське подружжя нерозривне і, що канони Англiканської Церкви не дозволяють поновного одруження розведених осіб **ДОКИ ДРУГА РОЗВЕДЕНА ОСОБА З ТОГО ПОДРУЖЖЯ ЖИВЕ**. Тому, королева, як світський голова Державної Церкви, не може дати дозволу своїй сестрі одружитися з капітаном летунства Петром Тавнсендом«.

Одруження з особами овдовілими законне й дозволене для членів династій. Бельгійський король Леопольд III по своїм овдовінню одружився 1941 року з дочкою свого бувшого міністра хліборобства, особою не аристократичного походження по крові. В день вінчання він на-

ділив її титулом принцеси Рети. Король по цім одруженні був і далі на троні ще сім років до 1948 року, коли Парлямент обвинуватив його в тім, що він дав наказ своїй армії капітулювати перед німецькими арміями за останньої війни. По довгих дебатах в Парляменті і декількох голосуваннях сам король Леопольд III рішив зректися трону, і на трон вступив його старший син принц Бодуїн. Бельгійський уряд і надалі виплачує Леопольдові III вище 40 тисяч фунтів стерлінгів річно на утримання його і його дружини. (Енциклопедія Британіка.)

* * *

Миропомазання й коронування монархів у В. Британії від часів короля Гарольда (1022-1066), дочка якого одружилася з київським князем Володимиром Мономахом (Д. Лавренц, ст. 39.), відбуваються в історичнім Вестмінстерським соборі в Лондоні. Тому в тім же соборі 2 червня 1953 року відбулося миропомазання й коронування королеви Єлисавети II.

Того дня спеціальною каретою оббитою золотом, королева Єлисавета з своїм чоловіком принцом Філіпом їхали до собору в супроводі Королівської Кінної Гвардії, вдягнутої в традиційні національні убрання ще з X століття. Маршрут подорожі укладено так, щоби королева проїхала найдовшою дорогою, бо мільйони народу (відгадується 5 мільйонів) прийшли вітати свою королеву. Вулиці Лондону прикрашені, державний національний прапор гордо повіває на всіх домах В. Британії. В соборі зібралися представники чужих держав у своїх нарядних і національних убраннях. Там уже зіб-

рані британські державні мужі та представники народу. Архієпископ зустрів королеву, ввів її до собору і представив, говорячи:

«Панове, я представляю вам королеву Єлисавету, безсумніву вашу королеву. Як мені відомо, то ви зібралися тут для того, щоби віддати і скласти свою шану та відданість своїй королеві. Бажаєте тепер це зробити?»

Під час цих слів архієпископа королева вклонюється на схід, південь, захід і північ. Коли архієпископ скінчив присутні голосно промовили: »Боже, хорони королеву Єлисавету!« Ці слова луною відгукнулися в мільйонах домів В. Британії. Чоловіки й жінки всіх національностей могли чути цей зворушливий момент, могли чути й бачити, що відбувалося в соборі, бо радіовисильня й телевізія передавали про це цілому світові. Представлення королеви є традицією з XI століття і символізує прийняття до відома народом нового монарха. В дійсності, вступлення на трон встановлене спадковістю, як про це ми вже говорили. Церемонія коронування складається з трьох частин, кожна з яких означає різні традиції і взаємовідносини між монархом Церквою і народом. В першій частині представляється нового монарха, і він присягає перед Богом.

При присязі, королева Єлисавета стала навколішки перед вівтарем поклала праву руку на розкриту Біблію і говорила, що буде правити своїм народом згідно законів, що буде охороняти державну Англіканську Церкву та берігти її непорушність, її доктрини й шанува-

тиме Її духівництво. По цім королева підписала Акт Присяги.

В другій частині коронування слідує МИРОПОМАЗАННЯ, обряд, що називається »основою і серцем« коронування. Духівництво пояснює присутнім поважність обряду миропомазання і інформує, що без нього монарх не може отримати монарших емблем (атрибутів). Церковний хор почав співати урочисте благання до Духа Святого, архієпископ тримав золоту чашу з Святим Миром, яким помазував чоло й долоні королеви формою Хреста і промовляв:

»Так, як Соломон був миропомазаний на монарха, так будь і Ти миропомазана й освячена королева Твого народу, яким Господь Бог дав Тобі право правити«.

По миропомазанню подавались королеві монарші атрибути. В праву руку архієпископ подав меч і промовив:

»Цим мечем роби правосуддя, припини беззаконня, охороняй державну Святу Церкву Божу, помагай вдовам і сиротам, віднови те, що було зруйновано та хорони, що доброго побудовано. Карай зле і хвали добре. Коли робитимеш так, тоді будеш славетна у своїх чеснотах. Служи вірно Богові ціле своє життя і з Його допомогою прав своїм народом«.

Королева встала й віднесла меч на вівтар, жертвуючи його до послуг Божих. Далі подався королеві орб — золота куля з хрестом, оздоблена самоцвітами, як символ, що влада монарха обмежена силою хреста. Перстень, який накладається на четвертий палець правої руки, на-

гадує монархові про його віровизнання і служить ознакою заручин монарха з народом. Потім подався в праву руки скипетр з хрестом, як символ монаршого права і влади. В ліву руку подався жезл з голубом, як символ монаршої справедливості й милосердя. Нарешті, архієпископ наклав на голову монарха корону, оздоблену самоцвітами. Під час цього всі присутні викрикнули:

»Боже, хорони королеву Єлисавету!«

Трубили у фанфари, у соборі дзвонили у всі дзвони, а здалека було чути канонаду. Все це сповіщало світ про миропомазання суверена...

Коли все стихло прийшла третя частина коронування. Королева за допомогою архієпископа сіла на трон і приймала вислови вірності й відданості.

Першим підійшов архієпископ і, ставши навколішки перед королевою, висловив свою й духівництва відданість, поцілував королеву в чоло й відійшов. Другим став навколішки перед королевою її чоловік принц Філіп, а його наслідували усі інші представники держави, прирікаючи вірно й віддано служити волі монарха ціле своє життя та просячи Господа Бога помагати їм у цьому. Знову чулося:

»Боже, хорони королеву! Хай живе королева!
Живи довгі літа на добро народа!«

Хор урочисто співав »Многая літа королеві«. Архієпископ усіх благословив... Коронування скінчилося.

Тими самими вулицями поверталася королева до королівської палати. Мільйони людей з ще

більшим ентузіазмом вітали свою улюблену королеву. Без перерви лише й чулося:

»Хай живе королева! Боже, хорони королеву!«

Кордони поліції ледве стримують натиск народу, щоби не загатив дороги королеві, а королева з вікна карети вітала свій нарід з усміхом радості на обличчі. Між британцями сотні тисяч чужинців не менш захоплено вітали британську королеву, і не один з них висловлювався ко-респондентам преси:

»Який жаль, що ми не маємо свого монарха, заздriamo британцям...«

Перед королівською палатою королеву очікували дальші сотні тисяч людей з окликами:

»Хай живе королева! Боже, хорони королеву!«

Коли королева була уже в палаті, то народ все ще стояв перед вікнами палати й кричав:

»Ми хочемо бачити нашу королеву!«

На це королева з родиною вийшли на балкон, з якого вітали свій народ. Гомін і вигуки радості й щастя тривали до пізньої ночі. Ті самі слова »Ми хочемо бачити нашу королеву! Хай живе королева! Боже, хорони королеву!« тривали увесь час. Лондон був переповнений того дня мільйонами приїхавших з провінцій і усіх закутин Британської Спільноти Народів, з інших держав Європи, з Америки, щоби побачити, як британці вітають й шанують свого голову держави — свого монарха-суверена. Хоч день 2-го червня 1953 року і був холодний, проте в душах і серцях британців була гаряча національна

гордість, а у чужинців теплі спогади й сум, що у них немає свого монарха.

»Коли батько королеви Джордж VI по своїм коронуванні поїхав до Канади й Америки, то в Реджіна (Канада) група українців у національних убраннях захоплено вітали короля. Отак пригадуючи йому, що його піддані походять з різних й далеких кутів світу«.

(Г. Болідо, ст. 64.)

...І чому це в епоху реальности, загрожену різними доктринами, загрожену атеїзмом і іншими «ізмами», в епоху високого поступу науки, в епоху атому і гідроґену, в душах людей пробуджується велика любов і пошана до монарха та монархічної ідеї?

Може тому, що коли хто й сперечається про ідею монархізму, то ніяк не може її заперечити!

II. МОНАРХІЯ

Монархія, історія якої тягнеться з сивої давнини, залишається одною з найстарших інституцій суспільности. Монархія старіша від парламентів, старіша від законів. Монархія — глибоке джерело людського досвіду взагалі, а державницького зокрема. Всі нації були створені монархіями і їм завдячують свій культурний і цивілізаційний розвиток. В монархіях існує найбільша лояльність і почуття гідности людини. В основах монархії лежить віра в Бога — Творця світу цього й людини.

»Людина не єсть »богом«, але не єсть і малпою. Ми не в силі творити світа, але той світ, який од Бога Творця маємо, ми можемо досконалити. Політичні методи організації — це не чудотворство і не магичні заклинання — а тільки засоби для такого досконаленья. І при їх виборі та їх здійснюванню найбільше нам допоможе віра в Бога і любов до наших українських людей такими, ЯКИМИ ВОНИ ЄСТЬ, а не такими, якими ми хотіли б, щоб вони були«.

(В. Липинський, ст. 469.)

Як що дехто дивиться на монархію, як на пережиток і вважає що, чим швидше він зникне, то тим, мовляв, краще в світі стане жити, вважає за національне нещастя мати монарха в так »цивілізованім« столітті, доводить лише, або цілковите незнання своїх власних націо-

нальних традицій, або навмисне ігнорування їх в ім'я якоїсь химери нездійсненої. І що найцікавіше, носіями таких «ідей», політичних химер, стають, переважно, люди інтелігентні, НЕ ПРОДУЦЕНТИ. Більшість таких людей, звичайно, належить до категорії, яка живе лише ідеями матеріалізму, і для них національні традиції не мають вартости. Такі люди сліпо закохані в божка соціалізму, який приніс людству вже так багато лиха й нещастя в його історії хоч би й останніх сорока років. Та, на щастя, отакі ліві погляди прикладом у Великій Британії, неутралізуються монархічним принципом.

»Коли піонер британського соціалізму Сідні Вебб склав «Конституцію Соціалізму В. Британії», то він відкинув замір замінити монархію на республіку. Він заявив, що ніхто не може такого зробити з огляду на те, що держава не може добре функціонувати без символічного голови держави і перейти на якогось виборного«.

(А. Мікі, ст. 388-389.)

Бувший прем'єрміністр В. Британії і лідер соціалістів граф Клемент Етлі заявив, що:

»Монархія пов'язує разом чоловіків і жінок відмінних расою, вірою і соціальною приналежністю. Також далеко легше і для осіб з примітивною культурою концентрувати свою лояльність на живій особі, а не на такій абстракції, як республіка. Інша велика перевага конституційної монархії випливає з факту, що монарх стоїть понад боротьбою партій. Уряди приходять і відходять, але монарх залишається назавжди центром єднання. На мій погляд краще мати

головою держави одну особу, яка є, так би мовити, спільним надбанням всіх, а не особу, обрану тільки частиною народа».

(Ляйф, з 18 лютого 1952 р., ст. 30-31.)

В різні часи і від різних провідників британського соціалізму було чути подібні заяви. Найновіша з них це заява лідера соціалістів В. Британії Гу Гейтскіл, на делегатському з'їзді «Унії Соціалістичного Інтернаціоналу» що відбувся в Лондоні 1958 року.

«Конституційна монархія — інституція, яку треба рекомендувати і протиставити виборному голові держави, що є загальним явищем в республіках. Монархія дає державі більшу стабільність, що є основою її існування, і тим самим, поважним явищем в наші часи».

(Манчестер Гардіан, 21 квітня 1958 року.)

Такі погляди британських соціалістів доказують їхню державну мудрість в цьому питанні та їхню культуру.

Безумовно, що так, як не існує ідеальних людей, не може існувати й ідеальної концепції, бо ж всі концепції творяться людьми, а не Богом. Проте, монархічна концепція найкраще з усіх інших, маючи глибоке джерело досвіду, приспособилася до обставин часу. Тому і треба концепцію вдосконалювати й приспособлювати до обставин часу пам'ятаючи історію нації, її традиції, її звичаї, та брати з того приклад.

«Виявилось, що монархії зцементовують національні спільноти. Монарха не можна замінити вибраним президентом лише для того, щоб одна частина нації запанувала над другою частиною.

Парламентаризм, якщо і був добрим в ХІХ столітті тепер починає втрачати довір'я мас. На сьогодні парламентаризмом не цікавиться більше як 5% молодішої генерації. . .

Небезпечним був би день, коли Бритійську Монархію захотіла б «захоронити» від упадку якась республіка. Тому, розумне для Бритійської Корони заохочувати як можна найбільше країн світу до встановлення у себе монархій. Чим більше буде тронів у світі, тим краща буде позиція В. Британії». (Сер Чарлз Петрі, ст. 281 і 288.)

Дехто може думати про монархію, як про феодальний пережиток. Проте, сучасна історія нам показує, що монархії щасливо пережили добу феодальної цивілізації та дочекалися Атомної Доби. Не лише дочекалися, але й добре функціонують. По Першій світовій війні народилася, так би сказати, «мода» дивитися на монархічну концепцію, як на безвиглядну справу. В ті часи, на того, хто себе явно називав монархістом в товаристві земляків, особливо українців, дивилися як на відсталого чоловіка, ретрограда, а найчастіше просто ненавиділи й рахували його зрадником. Тоді багато політиків і рота не відкрили без слів: «демократія, республіка, президент». Свободу, соціальні реформи, національні почуття і приналежність утотожнювали лише з республіканізмом. В той час народилося в Європі чимало республік, і що ж ми бачимо тепер? В переважній більшості з них немає ані свободи, ані розумних соціальних реформ, а згадка про національні почуття і приналежність вважається найбільшим злочином в тих республіках.

Коли Іспанія стала республікою в квітні 1931 року то навіть британська консервативна преса, хоч і вихвалюючи патріотичного короля Альфонса, припускала, що іспанці хочуть довести світові свій прогресивний дух не лише в монархії, але і в республіці. Проте, з хвилиною упадку іспанської монархії країна впала в хаос і покоїлася швидко назад, а не вперед.

Подібно, як і Україна по упадку монархії Княжої Доби. Хоч ту Добу розділяє 700 років.

В ці «модерні» часи часто чути голоси, що «зміна повинна бути, бо наші батьки їздили кінями або волами, а ми тепер автомобілями. Предки наші не мали радіовисилень, літаків, ми ж маємо це все... Ми вищі за наших предків, і їх досвід та традиції не дороговказ нам... Ми модерне людство...»

«Наше життя не може брати прикладів з минулого, наше життя само знайде свою дорогу і отак встановить власну долю».

(Джозе Ортега Гасет. ст. 51.)

Так говорив і проповідував іспанець. Російські більшовики говорили подібно: «Все старе треба знищити, релігію знищити, бо все це отрута людського життя». Прийшла Друга світова війна. СРСР падала під ударами німецької зброї. Советські вожді добре знали, що треба робити щоби піднести занепалий дух народу. Війну назвали «Отечественной», відновили царські пагони, з архівів та музеїв повитягували Суворова, Кутузова і ін. і отим насліддям царів, отими старими традиціями монархії підняли дух і боездатність армії. Прийшов Сталінград, наступив злам у війні і відступ німецьких військ.

Війну було виграно. Всі нації відчувають свою силу, свою історичну славу, свої історичні традиції, пишаються ними, а все це підносить дух і любов до Батьківщини. Хто з українців не гордий з слави й величі України за Княжої Доби? Коли наших предків чужі держави поважали, коли наших предків шанували за культурність, на ті часи вищу ніж у Західній Європі. Ота монарша доба України і поклала основи національної окремішності, основу українського національного буття, основу бути й до тепер гордим з того, що носимо ім'я українця. Цю гордість нам дали наші предки!

Найменше логічним було б обстоювати думку, що монархічна концепція може бути придатною одній нації, а республіканська концепція нації іншій. Одначе треба сказати, що не може бути стандартного монархічного устрою для всіх націй. Монархія може процвітати в безлічі форм. Є монархії самодержавні, олігархічні, корпоративні, конституційно-демократичні. Проте. всі ці монархії ДИНАСТИЧНО-ДІДИЧНІ. Не поважним було б припускати, що в цих монархіях жилося б краще коли б там були республіки. Основою КОНЦЕПЦІЯ, а не КОНСТИТУЦІЯ. Конституція базується на степені розвитку, на культурному й цивілізаційному розвитку нації, на її характері та історії і традиціях. В загальному багато різних обставин впливають на ту чи іншу конституцію. Наприклад, існують дві ніби однакові конституційно-демократичні монархії: Бельгія і В. Британія. В обох цих державах однакова монархічна концепція, але дві різні конституції. У В. Британії монарх може призначити прем'єрміністром лише лідера партії,

яка має більшість в Парляменті. В Бельгії монарх не в'язаний партіями взагалі і може призначити на такий пост особу, яка стоїть поза партійним життям, або, навіть, не члена Парляменту. У В. Британії монарх може розв'язати Парлямент лише на подання прем'єрміністра — у Бельгії монарх має право розв'язати Парлямент коли сам визнає те за потрібне з тим, що нові вибори мають відбутися до сорока днів. В той час, коли в Данії і Голляндії монарх головує на засіданнях Кабінету Міністрів, а престолонаслідник має функцію в Кабінеті, то у В. Британії такого вже нема. Як що у В. Британії існує НЕПИСАНА КОНСТИТУЦІЯ, що складається з кожночасних актів Парляменту, то у всіх інших монархіях конституція ПИСАНА.

Для того, щоб мати монархію на зразок В. Британії, тій чи іншій нації треба пройти шлях понад тисячлітньої монархічної традиції, яким пройшла В. Британія, в якій всі революції кінчалися відновленням монархії. Вона, через добу феодальної цивілізації, жорстокостей, кровопролиття, стала наймодернішою монархією у світі завдяки власному пристосуванню до даної доби і тому процвітає на славу й велич своєї нації.

З іншими монархіями Західньої Європи справа стоїть не інакше.

»Чи є людина, яка б щиро заявила, що в наші часи в Європі живеться краще від того, що позникали там деякі монархії? Вже тепер починається втеча від республіканізму, навіть за ціну диктатури... Диктатура, хоч іноді може і ґрунтується на логіці, то ніколи на розумі й досвіді. Монархії мають в собі джерело розуму й досвіду,

які треба пристосовувати до доби. Обов'язком кожного монархіста таку правду ширити і впроваджувати в життя. Монархісти часто стають в оборонну позицію, не розуміючи власного завдання. Монархісти повинні перейти в наступ, пам'ятаючи, що монархія є системою вищою від республіки. Не треба багато зусиль, щоби оберегти цивілізацію від катастрофи. Політична перспектива показує, що монархії будуть розвиватися і стануть гарантією майбутніх поколінь». (Сер Чарлз Петрі, ст. 278-279.)

Історія Європи протягом лише сорока останніх років довела наявність в ній великого неспокою і нестабільності, як ті, що були по французькій революції, коли 14 липня 1789 року впала Бастилія, коли монархію замінено на республіку.

В загальному, у всіх республіках партії, кліки, групи тощо, мають вільну руку в своїй руйнівницькій боротьбі за владу. Все це приводить до марнування національних сил вдома, а за кордонами викликає недовір'я, а тим самим і занепад економічний. Франція, яку з невідомих причин було названо «клясичною республікою», втратила свій вплив у Європі. У Франції вже наступила «п'ята республіка». Про національну єдність, мабуть не доводиться багато говорити, але вистачить подати деяку статистику. У Франції за час 1873-1928 рр. тобто протягом 55 років, змінилося 68 урядів. Пересічне життя уряду в цій добі було 10 місяців. Протягом останніх 13 років по закінченні Другої світової війни справа ще погіршала — Франція мала 26 урядів. Пересічне життя такого уряду-господаря зменши-

лося на піврічне. Чи ж можна собі уявити господарство, господар якого буде мінятися кожних півроку? Хіба таке, як тепер французька республіка, де економічний упадок країни й недовір'я з боку інших держав завжди тяжко впливає на політичну стабільність держави і веде її до загибелі.

В республіках немає політичної стабільности, і в той же час усі ми свідки постійно зростаючої стабільности в монархіях Європи. В монархіях існує єдність нації, бо ж монарх стоїть понад партіями, кліками і групами. Монарх належить рівно всім, так соціалістам, як і консерватистам чи націоналістам. Монарх — символ національної єдности. Монарх в Європі — суверен держави, обмежений Богом та тією чи іншою конституцією. В республіках же сувереном — ніякими законами не обмежений народ.

»То лише здоровий інстинкт, коли нація обертається спиною до республіканської демократії та її демократичної роботи. Демократія — це така система, яка може іноді й була б добра в часах спокійного життя нації, в добру погоду. Проте, вона стає нещастям для нації в часах бурь та злиднів. Суть доброго уряду лежить в його відповідальності за свої гріхи й помилки. Диктатор чи монарх не мають права помилятися так, як чомусь таке право мають виборці-народ. Хто притягне виборців до відповідальности, коли одні з них можуть вибирати підкупно, чи безглуздо, еґоїстично або з незнання справ? Хто буде взагалі знати, що він вибирає як дурень? Тайне голосування боронить виборця від відповідальности й вини. А тим часом його партія

принесла лихо й катастрофу країні. Якщо диктатор чи монарх стають нетерпимими, то їх навіть убивають, а чи можна повбивати мільйони виборців? Навіть той найгірший диктатор чи монарх мають на меті свою власну репутацію, а чи таке мають мільйони виборців?»

(С. Гамільтон, ст. 225-226.)

Отак народ-суверен не відповідає за свої діла. Монарх-суверен відповідає своїм власним життям і життям цілої родини. Знаємо багато випадків убивства монархів в історіях різних монархій. Вибори президента в республіках висловлюють волю не народу, але його частини, і то волі, яка міняється від особистих інтересів матеріального характеру, не маючи нічого спільного з характером національним.

»При виборах президента в ЗДА говоряться пропагандивні промови з великим надхненням. Говориться про Бога й Провидіння, згадується про Лінкольна й батьків конституції. Не забувається говорити про бурю на морі і державний корабель, про патріотичні обов'язки... На вулицях крик, марш з прапорами й музикою, величезні знімки того чи іншого кандидата в президенти несуться на чолі походу. Часто настають бійки... Тимчасом справи виборів робляться за кулісами в гарних готелях, але лише людьми, що мають ту чи іншу силу. Там вони борються за пости міністрів, амбасадорів, вищих урядовців в державі... Оце воля народа — суверена. Виборча кампанія ніщо інше, як людське божевілля».

(Г. Файнер, ст. 1014.)

Коли ще до таких виборів голови держави додати обмазування опонента болотом (що супро-

водить кожні вибори), «для здобуття провідних позицій», то можна собі уявити, що за авторитет має вибраний президент. Монарха ніхто не вибирає, новий монарх вступає на трон згідно закону спадковості, а тому його й не потрібно обмазувати болотом. Вже лише цим монарх стоїть вище кожного вибраного президента.

»Назагал, всі монархи стоять далеко вище від будь якого президента й будь якої республіки«.

(Сер Чарлз Петрі, ст. 263.)

Президенти республік є службовцями, які повинні слухатися своїх виборців; такий службовець належить не цілій нації, але лише тій її частині, яка його на цей час вибрала.

Як показує статистика, то, наприклад, у В. Британії, Франції, Німеччині участь у виборах до парламенту бере не більше як 72% виборців, а часто і ще менше. В США лише 60%. Чому не всі використовують своє право голосувати? Дослідження показало, що з причин хвороби не голосувало 12,1%, відсутніх з міста голосування — 11,1%, зневіра в політичній акції — 0,4%, зневіра у власній партії — 2%, недовір'я до політиків — 4,3%, переконання, що, мовляв, один голос не вирішить справи — 1,5%, загальне ігнорування виборів — 9,6%, недовір'я до жіночих голосів — 7,8%, загальна байдужість і незацікавленість політикою — 25,4% і т. д. (Г. Файнер, ст. 941.).

У США у виборах бере участь лише 60% виборців, тим самим є можливість обрати президента лише 31% голосів, коли взяти під увагу лише двох кандидатів, а коли їх три, то ще менше число голосів, може бути віддане за

президента вибраного. Хто може заявити, що це воля більшості народу? Так вибраний президент в ЗДА призначає своїх міністрів, бо ж він є й прем'єрміністр, призначає послів до чужих держав. Можна думати, що призначає тих осіб, які брали видатну участь у виборах його президентом і тих, про яких домовилися в гарних готелях за кулісами народу-суверена. Фактично президент ЗДА є знаряддям тієї чи іншої політичної партії. Про яку будь відповідальність президента в ЗДА конституція нічого не говорить, а говорить лише про обов'язки. (Г. Файнер, ст. 1036.). Проте, багато з президентів говорить про відповідальність. Хіба ту, що партія його подруге не вибере, коли б не слухав вказівок її лідерів, коли б перестав бути знаряддям партії — частини нації. В той час, коли кожний монарх має моральне право сказати: »Мій народ«, такого права не може мати президент. Монарх належить цілій нації — президент частині нації. Президента вибирають на 4-5 років — монархи правлять до своєї смерти, і по ньому приходять його нащадок. Тим самим в монархіях плекаються національні традиції, а в республіках цього бути не може; тим більше не може бути творення нових, бо немає основ, традицій старих, яких не залишають президенти по собі, але залишають монархи, які й служать дальшим дороговказом наступним поколінням. Подивугідне явище — чим більше країна республіканська, тим меншу вона має вартість.

»В ЗДА, де немає взагалі пошани до традицій, суспільство занепадає«.

(Сер Чарлз Петрі, ст. 15.)

Правдоподібно це й спричинило зріст руху за монархію на європейському континенті, де все більше й більше підноситься голосів за монархію, як найвідповіднішу форму державного устрою. В Іспанії монархія на овиді. Бритійські соціялісти пропагують монархічну концепцію. В республіках Західньої Німеччини і надалі шанують своїх принців і принцес, нащадків своїх династій. Вулиці по містах і надалі мають назви їх видатних монархів, люди горді з них, шанують їх пам'ять. В Німеччині не було плебісциту, чи то має бути монархія чи республіка, але цю останню було свого часу накинено тими, хто 1918 року виграв війну. Замінилося монархію на республіку, щоби тим самим ослабити країну, бо ж усім відомо, що сила нації полягає в її національних традиціях, а традиції якраз жили й живуть в монархіях. Не буде дивним, коли свого часу в Німеччині відновиться монархія, як натуральне явище національної єдності. Тим більше, коли німецька нація має високий рівень культури й цивілізації. В країнах відсталих ведуть республіканські експерименти для того, щоби переконатися, що республіканська концепція приносить із собою упадок нації. Вийняток, як підтвердження правила, служить республіка Швайцарська — федеративна.

1918 року Чехословаччина проголосила самостійність з республіканським устроєм, проіснувала недовго — лише 20 років, і стала сателітом Москви. Проте, як пише британський історик Центральної Європи, професор Лондонського Університету Р. В. Сітн-Ватсон, в «Історії Чехів і Словаків», ст. 285-286, він особисто мав роз-

мову з професором Т. Г. Масариком, головою Чехословацького Визвольного Комітету в час Першої світової війни. На запит у Масарика, яку державну форму він і народ чехів і словаків собі бажають по проголошенню самостійності, той відповів, що вони мають бажання відновити Корону св. Вацлава на чолі з одним з принців Західньої Європи, бо, нажаль, чехи не мають нащадків своїх королівських родин. Найбільший співробітник Масарика доктор Крамарж заявив таке саме, але хотів би бачити королем принца не з Західньої Європи, але Великого Князя із Сходу. Несподівано прийшов 1918 рік, а з ним проголошення самостійності Чехословаччини. Провідні особи не домовилися кого просити в королі. Вислід був той, що самі монархісти, проти своєї волі, проголосили республіку, а Масарика досмертним президентом. На пам'ятку св. Вацлава в Празі все ще написано: »Княже Вацлаве, захисти нас і нащадків«. Масарик був народнім соціалістом, а Крамарж — народнім демократом, проте обидва вони були монархістами в той час, коли була інша »мода«. Отак закінчилося покликання варягів — чужих королів. В боротьбі за кандидата втратили ідею, пізніше і державу, а своєї династії не мали.

Це ми навели для того, аби підкреслити важливість обставин, що Україна має власну українську династію Скоропадських. У державно-думаючих націй династія користується повагою, пошаною і любов'ю. Династія втілює в собі національні традиції, культуру, прадідівську віру. Династія своїм перебуванням в нації діє як стримуючий чинник проти руїнницьких сил.

Українська династія налічує до 1000 років, в ній промовляє до українців українська історія, давня державність і зовсім недавня 1918 року, у формі Українського Гетьманства. Династія Скоропадських присвятила себе на служіння українській ідеї до кінця днів своїх. Так чинили гетьман Павло, гетьманша Олександра, гетьманич Данило, гетьманівна Марія, які, на жаль, передчасно відійшли з цього світу. Династію продовжує тепер жіноча лінія на чолі з гетьманівною Єлисаветою, продовжуючи несення хреста служіння Україні, покладеного на них українською історією. У найтяжчих емігрантських умовах життя вони не кидали й не відмовлялися нести того хреста, а несуть його на собі терпеливо, щоби поставити його у вільній Українській Соборній Державі.

Династія Скоропадських по чоловічій лінії походить з давнього роду в історії України. Предком роду Скоропадських був Федір Скоропадський з Уманщини. Він і сини його брали участь в повстанні гетьмана Богдана Хмельницького 1648 року проти поляків. Внуки Федора Скоропадського; Іван, Василь і Павло, перейшли 1674 року на лівий беріг Дніпра й оселилися в Чернигівщині. Вони служили в Генеральній Військовій Канцелярії гетьмана Івана Самойловича (1672-1687). Іван Скоропадський був видатним представником старшинської верстви й був учасником Мазепиною замислу — увільнити Україну від Москви. На Раді 6 листопада 1708 року у Глухові, козацька старшина вибрала Івана Скоропадського гетьманом України. Становище гетьмана було не легке: тодішній московський цар Петро Великий

нищив Україну. Той Данило Забіла, що подав донос на гетьмана Івана Мазепу 1699 року цареві, доніс 1712 року і на гетьмана Івана Скоропадського, що він набрав до себе людей, які були прихильниками гетьмана Івана Мазепи. 14 липня 1722 року помер гетьман Іван Скоропадський і його було поховано в Гамаліївському монастирі заснованому ним і його дружиною гетьманшою Настасією. Внук гетьмана Івана Скоропадського Михайло належав до найвидатніших осіб на Гетьманщині XVIII століття. Його син Яків брав участь у козацькому житті й був останнім генеральним бунчужним, бо Москва скасувала самоуправу України, а з нею і посаду генерального бунчужного. Внук Якова Скоропадського Іван брав визначну участь у визволенні українських кріпаків та дбав про освіту українського народу. Цілий ряд шкіл нижчих і середніх в Україні завдячує своє існування Іванові Скоропадському. Дочка Івана Єлисавета, замужня Милорадович, записалася золотими буквами в нашій історії, як освітня діячка на Україні. Єлисавета Милорадович-Скоропадська (1832-1890) дбала про освіту українського народу, дім її в Полтаві став центром українства. Її коштом видано багато українських книжок. Вона заснувала та утримувала ряд шкіл у Полтаві й на Полтавщині. Найбільше заслужилася Єлисавета Милорадович-Скоропадська як фундаторка Наукового Товариства ім. Шевченка у Львові. 1873 року вона дала велику суму грошей, за які було закуплено друкарню й започатковано наукову працю, яка ведеться й дотепер на еміґрації в згаданім Товаристві. Брат Єлисавети Петро Скоропадський, батько геть-

мана Павла, спочатку був визначним військовим, а пізніше, покинувши військову службу, віддався культурно-громадській роботі на Україні. Працював головно над знесенням кріпацтва та іншими соціальними реформами на Україні.

Мати гетьмана Павла Скоропадського, Марія Микляшевська, була дочкою Дарії Олсуф'євої, а її прабаба Марія походила в прямій лінії від Гедиміна — протопляста литовсько-українських княжих династій. Мати Марії походила прямо в дальшому поколінні від великого князя Київського Мстислава I, сина князя Мономаха (1125-1132), а також від Рюрика, основника першої української династії.

Дружина гетьмана Павла гетьманша Олександра походить в дальшому поколінні в протій лінії від великого князя Київського Святослава II, сина Ярослава Мудрого. Та лінія української династії споріднена з цілою низкою династій Європи.

Ярослав Мудрий, що правив Україною в 1018-1054 рр., був одним з наймогутніших українських монархів. Він розбудував Київ, поставив там величаву церкву св. Софії, в якій 1918 року було миропомазано гетьмана України Павла Скоропадського, коли народ покликав його на Гетьманство. Дочка Ярослава Мудрого Анна стала французькою королевою — дружиною Генрика I, дочка Єлисавета — княгинею норвезькою, одружившись з князем Норвегії Гаральдом III; дочка Анастасія одружилася з королем Мадярщини Андрієм I; сестра Ярослава Мудрого Марія одружилася з королем Польщі Казимиром I; син Ярослава Всеволод одружився з грецькою принцесою, дочкою імператора

Константина Мономаха. (Б. Пейрс, ст. 60.). Володимир Мономах, що взяв назву від своєї матері — дочки візантійського імператора Константина Мономаха, по смерті Ярослава Мудрого вступив на київський трон.

»Володимир Мономах, хоч жив у добі феодального суспільства був релігійним, добросердечним і улюбленим монархом свого народу. Він одружився з англійською принцесою, дочкою короля Гарольда II«. (І. Томсон, ст. 14.)

Володимир Мономах був справедливим монархом, доба його правління назвалася Золотою.

»Згадка про Золоту Добу, ніколи не вмирала між українцями, ще й досі не забулися легенди й пісні про великого князя Володимира Мономаха та великі дні Київського князівства«.

(Д. Лавренц, ст. 44.)

Від Володимира Мономаха і його англійської дружини народився син, пізніший князь Київський Мстислав I. Від нього й походить в дальшому поколінні мати гетьмана Павла Скоропадського. Ще 979 року предок Ярослава Мудрого й Володимира Мономаха Володимир Великий вступив на київський трон. 988 року він охрестився сам і охрестив увесь український народ в грецькому обряді. Володимир Великий, названий Святим був одружений з грецькою царівною. По цілій Україні за його правління ставились церкви, а при церквах засновувано школи. Від Володимира Великого в дальшому поколінні походить теперішня королева В. Британії Єлисавета II, яка другою лінією походить

від французької лінії Генрика I, дружина якого була дочкою Ярослава Мудрого Анною. (І. Монк-ріф і Д. Потінгер, ст. 61.)

1240 року припинилося княження київських князів, монархія перестала існувати, по цілій Україні настала Руїна.

»Стародавня Київська монархія репрезентує собою перший період української самостійности. Другим періодом було повстання Кромвела Східної Європи — Богдана Хмельницького 1648 року. Повстання майже знищило поляків, які забирали козацькі землі, а єзуїти нищили православу віру«. (Р. Л. Бюел, ст. 252.)

Історія і традиція монаршої доби України мала вплив на Богдана Хмельницького. Українська монарша традиція зміцнила почування гетьмана Богдана, він встановив **ДИДИЧНЕ ГЕТЬМАНСТВО**. Знову відродилася на Україні монархічна концепція. Та не сталося так, як задумав гетьман Богдан Хмельницький.

»По смерті Хмельницького 1657 року українці почали боротьбу між собою при виборах гетьманів, а це й було причиною що Україну було поділено між Росією і Польщею. Як відомо, у виборах гетьманів завжди були зацікавлені інші східні держави так, як західні держави були зацікавлені у виборах королів Польщі«. (Р. Л. Бюел, ст. 253.)

По смерті гетьмана Богдана Хмельницького булаву мав перебрати його син Юрій, козацька ж

старшина усунула законного спадкоємця і почала вибори гетьмана.

»Руїна наша, а з нею й денационалізація державних українських верств, почалась по смерті Великого Гетьмана Богдана Хмельницького і почалась вона з того, що республіканська, демократична старшина тодішня, спираючись на «волю козацького народу», повалила нелюбі їй монархічні й династичні пляни старого «самодержавного» Гетьмана. Булава була віднята від законного наслідника гетьманського, Юрія, який по волі свого батька повинен був одіичити верховну гетьманську владу в козацькій державі. Рада козацька «вільний народ», вибрав вільними голосами більш достойного «кращого» кандидата — Виговського. Таким чином джерело влади в козацькій державі, а з нею політичний і національний авторитет України були перенесені зверху в низ: від Гетьмана, що одержав ПО НАСЛІДСТВУ ВІД СВОГО «БОГОМ ДАНОГО» (а через те Богданом прозваного, як казали сучасники) БАТЬКА, до Гетьмана, що одержав владу з рук народу... Сувереном, джерелом влади в козацькій Україні став народ. І з того часу кожний Гетьман, кожночасна влада верховна, мусіли бути вибрані народом. Кого і в який спосіб вибірав у свої верховні правителі козацький народ на своїх «чорних» і нечорних радах і скільки ті вибори коштували царській та королівській казні — це факти загально відомі і над ними зупинятися не буду. Скажу тільки, що головною ознакою отого нашого козацько-республіканського державного ладу, при яким почалася денационалізація наших державних верхів, було

те, що **ТЕОРЕТИЧНО** джерелом державної верховної влади й носієм національного авторитету був народ, а **ФАКТИЧНО** залежала ця влада і фактичним авторитетом на Україні були: Цар московський, Король польський і Хан татарський, ці два останні до часу поки існували польська й татарська держави».

(В. Липинський, ст. 78-79.)

Виборне ж гетьманство, як устрій республіканський, не змогло утриматись, не змогло здобути авторитету Великого Богдана — одновладця, самодержця козацького. Мов гриби по дощі почали з'являтися все нові й нові «паралельні» гетьмани, а тим часом Україна перетворилась у Велику Руїну.

Гетьманство занепадало не тому, що відмирало, а тому що силу його основну — одновластя розмінено на волю маси-народу, який без провуду йшов за кожним, що поманив його обіцянками. Згублено творчу, динамічну силу гетьманства, про що В. Липинський пише:

»І тому-то ніхто з нас не може, як коло задубівшого трупа, спокійно й байдуже пройти коло питання Українського Гетьманства. Воно драгує і захоплює, воно викликає страшенну ненависть і родить безмежну любов. Над ним неможна поблажливо-байдуже посміхатись».

(В. Липинський, ст. 93-94.)

Про хиби виборного гетьманства знали самі вибрані гетьмани, тому не один з них намагався закріпити булаву в своїм роді й отак встановити **ДІДИЧНЕ ГЕТЬМАНСТВО-МОНАРХІЮ**. Гетьмани знали, що коли падала монархія, то невідмінно падала й Україна, як держава.

Український досвід, традиції існують, їх треба тепер лише пристосувати до сучасної доби. Про це добре знав творець Нової Гетьманщини 1918 року гетьман Павло Скоропадський.

»День 29 квітня 1918 року став днем нової української історії. В цей день перестала існувати Українська Республіка. На її місце прийшла Українська Монархія — нова Гетьманщина. Українська історія знає дві Гетьманщини: одну XVII-XVIII ст., а другу XX ст. Обидві вони однакові назвою, формою, але різні змістом. Різницю можна вбачати в слідуючому. Стара Гетьманщина виборна, нова дідична з династією. У старій Гетьманщині гетьман перш за все полководець, у новій — перш за все МОНАРХ, МАЄСТАТ, НАЙВИЩА ВЛАДА Й ГОЛОВА ДЕРЖАВИ«.

(Петро Солуха, »Батьківщина«, Торонто, Канада, ч. 17-18, 1958.)

1918 року гетьман Павло Скоропадський відновив стару традицію монархії Княжої Доби пристосовуючи до обставин часу, а по сім і пів місяцях по поваленні Гетьманщини настала нова Руїна — на Україні запанував комунізм, українські річки понесли до Чорного моря неповинну українську кров...

* *
*

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Дорошенко Дмитро: Історія України 1917-1923 рр. Том II, Нью Йорк 1954.
2. Липинський Вячеслав: Листи до Братів Хліборобів, Нью Йорк 1954.
3. Belloc Hilaire: Monarchy, London 1938.
4. Bolitho Hector: Their Majesties, London 1952.
5. Buell R. L.: Poland: Key to Europe, London, 1939.
6. Darbyshire Taylor: King George VI, London, 1937.
7. Finer H.: The Theory and Practice of Modern Government, London 1946.
8. Green John Richard: A Short History of the English People, London 1909.
9. Hamilton C.: Modern Italy, London.
10. Lawrence John: Russia in the Making, London, 1957.
11. Marsden Christopher: Palmyra of the North, London 1942.
12. Michie Alan A.: The Crown and the People, London 1952.
13. Moncreiffe Iain and Pottinger Don.: Blood Royal, London 1956.
14. Ortega Y. Gasset, Jose: The Revolt of the Masses, London 1932.
15. Pares Bernard: A History of Russia, London, 1955.
16. Petrie Sir Charles: Monarchy, London 1933.
17. Seton-Watson R. W.: A History of the Czechs and Slovaks, London 1943.
18. Sumner B. H.: Survey of Russian History, London 1944.
19. Thomson Joan: Russia: The Old and the New, London 1948.
20. Encyclopaedia Britannica.

